

Ing. arch. Dagmar Mikušková, PhD.: ***Sociálno-ekonomické koncepty navrhovania obytných budov/sociálne bývanie***. Habilitačná práca. Fakulta architektúry Slovenská technická univerzita v Bratislave.

Oponentský posudok

Práca Ing. arch. Dagmar Mikuškovej, PhD. dokumentuje jej komplexné chápanie problematiky dostupného bývania a široké znalosti dotýkajúce sa niekoľkých disciplín, vrátane práva, histórie verejných politík a sociológie. Aj poslanie práce je podobne komplexné. Chce rozobrať konceptuálne východiská navrhovania sociálneho bývania, priblížiť historické formy bývania nízkopríjmových skupín a históriu filozoficko-architektonického myslenia o možnostiach a formách zabezpečenia bývania pre všetkých. V neposlednom rade je jej cieľom sformulovať princípy, ktoré by malo zohľadňovať navrhovanie bývania pre nízkopríjmové skupiny - naznačiť spôsob, akým by sa príprava, projektovanie a realizácia „bytov so sociálno-ekonomickými parametrami“ mala uberať.

Habilitačná práca sa skladá z piatich častí. V úvodnej časti predstavuje niektoré základné princípy a koncepty o vzťahu bývania ako základnej životnej podmienky. V druhej kapitole približuje legislatívne uchopenia práva na bývanie v medzinárodných ľudsko-právnych dokumentoch. Tretia, najrozsiahlejšia približuje historický vývoj architektúry bývania z hľadiska sociálnych súvislostí. Štvrtá kapitola sa zaoberá princípmi navrhovania bytových domov so sociálno-ekonomickými parametrami. Záverečná piata kapitola rekapituluje a diskutuje o hlavných zisteniach predchádzajúcich častí.

Oceňujem úsilie autorky pokryť v práci početné vnútorne prepojené ale tematicky a disciplinárne rôznorodé oblasti ako sú problematika medzinárodných zmlúv ustanovujúcich bývanie ako ľudské právo, dejiny architektúry z perspektívy témy bývania pre nízkopríjmové skupiny, história sociálnej politiky a špecifikácia parametrov, ktoré je potrebné rešpektovať pri navrhovaní bývania, aby boli zaistené základné podmienky pre skromný ale dôstojný život. Táto náročná úloha vyžaduje transdisciplinárnu prípravu a/alebo spoluprácu. Orientácia v sociologickej a sociálno-politickej literatúre je pre odborníka mimo disciplíny ťažšia, a preto je potrebné oceniť autorkinu snahu pustiť sa do tejto úlohy, aj keď presahuje možnosti habilitačnej práce.

Uznávam veľkosť vynaloženého úsilia. No nemožno prehliadnúť, že prienik do „nedomovskej“ disciplíny, obzvlášť sociologickej, sa opiera o sekundárnu a všeobecno-teoretickú literatúru. Práca neodkazuje na práce nestora českej a európskej sociológie bývania a urbanizmu Jiřího Musila, či práce Martina Luxa a ďalších českých autorov venujúcich sa bývaniu ako predmetu verejných politík. Sociologickú literatúru využíva na definovanie pojmov, ktoré sú z hľadiska zamerania práce skôr okrajové. Široké tematické rozpätie vedie len k deskriptívnemu uchopeniu tém. Napríklad medzinárodné ľudsko-právne zmluvy sú priblížené bez zmienky ich vzťahu k praktickej politike, napr. o ich problematickej

záväznosti v našich podmienkach. Na prílišnú šírku dopláca aj úsilie o historický prehľad riešení bývania chudobných ľudí v ich zasadení do kontextu dobového životného štýlu a potrieb, a to v obrovskom časovom oblúku počínajúcim lovcami mamutov po súčasné dispozičné riešenie bytov nižšieho štandardu. Čitateľ sa síce dozvie mnoho zaujímavého, ale viaceré by pre porozumenie potrebovali predstavenie širšieho historického kontextu. Zo sociologického hľadiska je dôležité poznať, aká konfigurácia podmienok prebudila reformné úsilie architektov a umožnila ich realizovať. Uvádzané príklady pochádzajú z rôznych historických období a z rôznych a ich jednoduché radenie môže vytvárať nevhodný dojem lineárneho a univerzálneho vývoja. Pri jednotlivých historických príkladoch nájomného bývania mi chýba informácia, či išlo v danej dobe o výnimočný projekt, alebo o príklad typickej politiky. Napríklad objasnenie záujmu funkcionalistov o adresné riešenie nedostatku bývania a preskúmanie ich vplyvu na verejnú politiku v oblasti bývania by si zaslúžilo väčší priestor. Autorka píše (s. 27), že vývoj bytovej architektúry bol od konca 20-tych rokov zviazaný s hospodárskou krízou a že štát v tom období na seba „zobral plnú zodpovednosť za sociálnu politiku“. Ďalej však túto plnú zodpovednosť a jej efekty nekonkretizuje. Som toho názoru, že podobné silné hodnotenia musia byť podložené buď odkazom na legislatívu, verejný rozpočet či aspoň počet bytov v postavených s podporou verejných zdrojov. Autorka sa v tomto hodnotení sa opiera o prácu Ladislava Foltýna a je možné, že v tejto práci sa takéto podloženie argumentu nachádza.

Dobrá deskripcia typov bývania nízkopríjmových skupín je základom práce. Škoda však, že ju na niektorých miestach nahrádza hodnotenie. Napríklad, hygienické podmienky bytov nie sú takmer nikdy konkretizované, zato sú hodnotené (ako nadštandardné, či nedostatočné). Bytová politika a riešenia bytov stavaných za minulého režimu sú tiež skôr hodnotené ako opísané. Obdobie po druhej svetovej vojne charakterizuje veľmi úsporne a pomerne schematicky. Hoci v tomto období bola dostupnosť bývania riešená najambicióznejšie, autorka ako keby sa bála to pripustiť. Vyhyba sa aj použitiu štatistických údajov, ktoré by ukázali rastúcu dostupnosť a kvalitu bývania v tom období. Ani tvrdenie, že bytová politika bola za bývalého režimu kompletne v rukách štátu (s.40) nie je celkom presné. Naznačuje to aj veľký podiel individuálnej bytovej výstavby, ktorá do 70-tych rokov dokonca prevažovala.

Možno tiež ľutovať, že autorka nenašla odvahu porovnať dispozičné riešenia sociálnych bytov postavených v projekte Nová doba, ktoré s odvolaním sa na L. Foltýna vysoko vyzdvihuje, a v rámci panelovej výstavby.

Text habilitačnej práce je väčšinou jasný a poskytuje dobrý výklad problému. Niektoré vety sú však štylisticky komplikované. Nie je napríklad jasné ako súvisí bývanie chudobných na Slovensku s národnostným útlakom (s.26.). Jej tvrdenie, že „spoločenská modernizácia“ sa snažila o odbúranie triednych a sociálnych rozdielov (s.29) vyvoláva niekoľko otázok. Kto sú aktéri spoločenskej modernizácie? Dnes už nežijeme v modernej spoločnosti? Ako je možné, že architekti boli v medzivojnovom období sociálnymi mysliteľmi a dnes to tak nie je? Na rozdiel od autorky si nemyslím, že „v čase krízy nie je ľahké navrhnúť ideálnu typológiu

riešenia bytového domu.“ Ideálne typológie môžeme vytvárať takmer bez obmedzenia. Oveľa ťažšie je nájsť ich objednávateľov a realizátorov.

V záverečnej kapitole autorka formuluje aj určité normatívne závery pre bytovú politiku, ktorá by mala vyvinúť väčšie úsilie pre podporu dostupnosti bývania a zabezpečenie práva na bývanie pre všetkých. Autorka tu tvrdí, že nájomný byt rieši problematiku rodín, ktoré „momentálne nemajú dosť peňazí na vlastný byt ale predpokladá sa, že sa časom postavia na nohy“ (s. 51). Škoda, že si nekladie otázku, ako odôvodnený je tento predpoklad (ktorý je inak jadrom súčasnej koncepcie podpory nájomného bývania) a nakoľko len zakrýva skutočnosť, že náš sociálny systém a ekonomika odsudzujú časť obyvateľstva žiť v bytovej neistote a bez naplnenia práva na bývanie. V závere sa okrajovo zmieňuje o „novej životnej filozofii bývania v trhovej spoločnosti“. Bolo by dobré, ak by túto filozofiu počas obhajoby špecifikovala.

Nerozumiem síce autorkiným záverečným slovám, že “je potrebné prehodnotiť vzťah sociálne odkázanej vrstvy obyvateľstva k životu a ilustrovať ho práve architektúrou“ (s. 69). Tuším však za nimi jej dobrý úmysel propagovať projektovanie bytov pre sociálne slabé obyvateľstvo vec ako možné naplnenie profesie architektov. Som presvedčená, že tento dobrý úmysel, ktorý potvrdzujú nielen záverečné slová, ale celá habilitačná práca, treba podporiť a s ním spojené myšlienky ďalej šíriť vo výchove a vedení študentov.

Preto odporúčam prácu prijať k obhajobe a po jej úspešnom zvládnutí udeliť Ing. arch. Dagmar Mikuškovej, PhD,

vedecko-pedagogický titul

- docent -

v odbore 5.1.1. architektúra a urbanizmus

v Bratislave 31. 3. 2014

PhDr. Zuzana Kusá CSc.